

mange af dem i landboforeningerne og i Landhusholdningsselskabet. Det er derimod rigtigt, at de endnu ikke havde dannet de særlige godsejerforeninger, de såkaldte Tolvmandsforeninger. Det er heller ikke rigtigt, at alle danske i 1919 ønskede selvbestemmelsesretten udøvet i Slesvig. Danevirkebevægelsen f.eks. ønskede en grænse ved Danevirke uden hensyn til selvbestemmelsesret, og Det konservative Folkeparti vedtog i 1919 en resolution om, at Flensborg uanset afstemningsresultat skulle indlemmes i Danmark. Det er heller ikke rigtigt, at 1866-grundloven var en vedtagelse af byfolk og godsejere vendt mod bønderne. 1866-grundloven var et kompromis mellem de små og de store bønder og var bestemt ikke til fordel for

byfolk. Det er næppe heller rimeligt at karakterisere arbejdernes organisering som et oprør mod klassesdelingen. Det var en konsekvens af klassesdelingen, et led i den, en cementering af den, og det var en protest mod bourgeoisiets eneherredømme eller overherredømme, men ikke et oprør mod klassesdelingen som sådan. § 5, som sønderjyderne henviste til, var ikke fra Wienerfreden, men fra Pragfreden. Den 48-timers dag, der omtales i forbindelse med arbejdstidsudviklingen, må være en lapsus, og det samme gælder dateringen af systemskiftet til 16.6. 1901 og ikke 16.7. 1901.

Det er småting. Bogens kvaliteter er uomtvistelige.

Jørgen Fink

## DET 20. ÅRHUNDREDE

Ole Knutzen: *Sandheden forældes ikke. Generaldirektør Peter Knutzen og Regeringskrisen 1940-1941*. (Strandbergs Forlag, 1999). 175 s., 228 kr.

Forfatteren er søn af P. Knutzen og lægger ikke skjul på, at hans ærinde er at dokumentere uretfærdigheden af, at tjenestemandsdømstolen i 1947-48 fradømte hans far stillingen som generaldirektør for DSB, om end med fuld pension, først og fremmest for »unational optræden« som formand for den omstridte Dansk-Tysk Forening, der med regeringens støtte blev stiftet i sommeren 1940.

For så vidt er dette ikke nyt, som Ditlev Tamm allerede i sin disputats i 1984 har sat fingeren på denne sag som et eksempel på, hvordan det rabiante, stemningsbårne danske retsopgør gik grasset, og de meget lange citater fra retssa-

gen og fra Knutzens erindringer forekommer i nogen grad overflødige.

Mest interessant er behandlingen af, hvordan Knutzen i overensstemmelse med foreningens faktiske formål gennem uofficielle kontakter modvirkede en nazistisk magtovertagelse i efteråret 1940 og den tyske regeringsstorm i januar 1941, der går under navnet Nytårskrisen. Selv om de store linier i den tyske besættelsespolitik blev trukket af Ribbentrop og Hitler, var opfattelsen hos dem, der formede den i praksis, ikke ligegyldig, og det falder i øjnene, at initiativer til skærpelse af kursen sjældent kom fra de tyskere, der stod danske forhold nærmest. De informationer og vurderinger, tyske embedsmænd blev stillet over for, er fremhævet i bogen. Men dertil skal nok lægges et ønske om at blive betragtet som pæne mennesker af deres danske kontakter, in

casu Knutzen, der var embedsmænd som de selv. Betydningen heraf er det altid vanskeligt at påvise sikkert, men den bør ikke overses, og netop for Nytårskrisen, der var sat i værk på lavere politisk plan, kan den have været betragtelig.

Henning Poulsen

Knud J.V. Jespersen: *Med Hjælp fra England. Special Operations Executive og den danske Modstandsbevægelse 1940-1945*. Bind I: Det lange Tilløb 1940-1943. (Odense Universitetsforlag, 1998). 394 s., 250 kr. Bind II: Den væbnede Kamp 1943-1945. (Odense Universitetsforlag, 2000). 493 s., 300 kr.

I 1950'erne kortlagde Jørgen Hæstrup strukturerne i den danske modstandsbevægelse i de banebrydende arbejder *Kontakt med England* og *Hemmelig Alliance*. Navnlig i den første, men også i den anden bog lagde han afgørende vægt på den rolle, den britiske faldskærmsorganisation SOE havde spillet i udviklingen af dansk modstand. Dengang var adgang til SOE's arkiv ikke at få, og det er denne mangel, Knud J.V. Jespersen med sit nye værk råder bod på. Så langt det lader sig gøre, for arkivet er kun fragmentarisk bevaret efter en summarisk og vilkårlig kassationsproces, der blev foretaget kort efter krigen.

Det er naturligt, at de to bind hver modsvarer et af Hæstrups arbejder med samme skillelinie i efteråret 1943, og problemstillingen og til en vis grad skrivemåden minder om det klassiske forelæg. Det oplagte spørgsmål er derfor, hvad den nye undersøgelse rummer af tilføjelser og korrektioner til, hvad Hæstrup skrev for 40-50 år siden.

Svaret er noget, men faktisk ikke meget. Skønt Hæstrup arbejdede med et intrikat materiale af indsamlede beretnin-

ger og dokumenter, der i bedste fald rummede, hvad der gik ud fra London, og skønt han nærrede inderlig foragt for den knæsatte kildekritik, rækker de nye dokumentstudier ikke afgørende det billede af SOE og dens danske aktiviteter, han i sin tid tegnede. Hvad hovedlinierne angår, må Knud J.V. Jespersens indsats beskrives sådan, at han føjer en solid dokumentation til Hæstrups intuitive forståelse.

På den anden side rummer arbejdet væsentlige uddybninger af billedet. Det påvises detaljeret, hvordan England og SOE mod krigens slutning i nok så høj grad satte lid til et fremtidigt samarbejde med de store politiske partier som til at bygge på Frihedsrådet, der efter opfattelsen hinsides Nordsøen ikke talte personligheder med gennemslagskraft, bortset fra Mogens Fog. Med delvis støtte i andre arbejder uddybes også, hvordan England i 1942-43 nok støttede modstanden, men ønskede at undgå konflikt med de regeringsbærende partier, ja oven i købet pålagde BBC at dæmpe kritikken af Scavenius ned, da han i november 1942 blev statsminister. Som nærmere behandlet i et tidligere nummer af dette tidsskrift køber Knud J.V. Jespersen i modsætning til Hæstrup heller ikke Flemming B. Muus' forklaring om, at han satte sabotageoffensiven i juli-august 1943 i gang efter et såkaldt »go ahead«-telegram fra London.

Der er enkelte andre korrektioner af detaljer i Hæstrups fremstilling. Således påvises, at Borch Johansen ikke, som han selv forklarede efter krigen, undslap det danske politis varetægt ved en snedig manøvre, men ved at misbruge et frit lejde, han havde fået til at rydde sin lejlighed for belastende materiale. Men der er også en detalje, som burde være korrigeret, men ikke er blevet det, nemlig at befrielsen af fangerne på Shellhusets øverste etage var et af formålene med bombardementet i foråret